

بررسی تأثیر فضای کسب و کار و سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی در کشورهای اسلامی منا

اصغر مبارک^۱

چکیده

سرمایه یکی از پیش نیازهای اساسی رشد اقتصادی محسوب می شود، از این رو جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی به عنوان مکمل منابع مالی داخلی یکی از راه های تأمین سرمایه است. بر اساس مطالعات، سرمایه گذاری مستقیم خارجی تابع عوامل زیادی می باشد که فضای کسب و کاریکی از این عوامل است، بهبود فضای کسب و کار نقش مهمی در افزایش قدرت رقابت پذیری بنگاه ها و رشد اقتصادی پایدار دارد. در این پژوهش رابطه بین سرمایه گذاری مستقیم خارجی، شاخص فضای کسب و کار و رشد اقتصادی با استفاده از روش ها و آزمون های اقتصاد سنجی خاص داد های (پانل) برای کشورهای منتخب منطقه منا (MENA) و سازمان کنفرانس اسلامی در بازه زمانی ۲۰۱۱-۲۰۰۰ بررسی شده است. نتایج تحقیق نشان می دهند که تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و سهولت فضای کسب و کار، بر رشد اقتصادی مثبت و معنی دار است، از طرفی با توجه به ماهیت شاخص فضای کسب و کار که به صورت امتیاز و رتبه بوده وضعیت هر کشور با سایر کشورها مورد ارزیابی قرار می گیرد، این رتبه بندی اعلام شده توسط نهاد های بین المللی نقش مهمی در انتخاب مکان برای سرمایه گذاران خارجی ایفاء می کند. بنابراین توصیه می شود کشورهای مورد بحث از جمله ایران جهت دستیابی به رشد و توسعه پایدار و جذب سرمایه گذاری خارجی، اصلاح قوانین، بهبود و شفاف سازی، فضای کسب و کار و امور د توجه جدی قرار دهند.

واژگان کلیدی: رشد اقتصادی سرمایه گذاری مستقیم خارجی، فضای کسب و کار، داده های (پانل)

مقدمه:

سرمایه‌موتور محرکه رشد و توسعه اقتصادی در تمام نظریات و الگوهای رشد اقتصادی محسوب می‌شود. از این رو برای دستیابی به رشد بلند مدت و مداوم اقتصادی در هر کشور تجهیز و تخصیص بهینه منابع سرمایه‌گذاری ضروری است به عبارت دیگر با انجام سرمایه‌گذاری فعالیت‌های مولد و کالاهای تولیدی افزایش و در نهایت ثروت در جامعه تعدیل خواهد شد و در شرایط ثابت سایر عوامل هرچه تولید افزایش یابد سطح رفاه نیز افزایش خواهد یافت (مایکل تودارو^۱، ۲۰۰۸). از طرفی با گسترش مباحث مرتبط با جهانی شدن و ارتباط متقابل کشورها و عدم تکافوی منابع مالی داخلی برای سرمایه‌گذاری، کشورها ناگزیر به جذب سرمایه‌های خارجی و رقابت در جذب آن هستند که از مهم‌ترین آثار و فواید سرمایه‌گذاری خارجی در قیاس با سرمایه‌گذاری‌های داخلی می‌توان به تأثیر آن بر انتقال فناوری‌های روزآمد، دانش جدید، افزایش اشتغال، بهبود تراز پرداخت‌ها و افزایش قدرت رقابت و بالابردن توانایی مدیریت اشاره کرد. بر اساس مطالعات، سرمایه‌گذاری خارجی تابع عوامل زیادی از قبیل نرخ بازگشت سرمایه، باز بودن اقتصاد، زیرساخت‌ها، رشد اقتصادی، بدهی خارجی، نرخ ارز، تورم، منابع طبیعی، اندازه بازار می‌باشد، از طرفی یکی از موارد بسیار مهم بر سرمایه‌گذاری خارجی وضعیت مقررات در کشور میزبان است، مقررات به طوری می‌تواند به صورت مانعی برای ورود سرمایه‌گذاران به عرصه تولید باشد. مانعی که هم می‌تواند بر سر راه سرمایه‌گذاران داخلی و هم سرمایه‌گذاران خارجی (به صورت شدیدتر) باشد مثلاً اگر مالکیت خارجی‌ان را بر دارایی‌های داخلی کشور ممنوع باشد، انگیزه سرمایه‌گذاران را برای سرمایه‌گذاری کاهش می‌دهد. هزینه‌های مقررات در فضای کسب و کار کشورها به دو صورت پولی و زمانی است. هزینه‌های مالی هزینه‌های است که در انجام فرایند سرمایه‌گذاری و یاد طول بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری به عواملی غیر از عوامل تولید باید پرداخت شود مانند هزینه‌های که برای ثبت شرکت باید پرداخت شود و یا هزینه‌های که بر اساس قانون به عوامل تولید باید بیش تر از هزینه مستقیم تولید پرداخت گردد مانند هزینه‌های که بر اساس قانون کار به صورت حق مسکن و... باید پرداخت شود. هزینه‌های زمانی هم هزینه‌های است که به سرمایه‌گذاران طی فرایند سرمایه‌گذاری تحمیل می‌شود. آنچه در دنیای امروز بسیار مهم می‌باشد مسئله زمان است، قوانین پریچ و خم که اکثر اهم زمان بر می‌باشند سرمایه‌گذاران را از فرصت‌های سرمایه‌گذاری دور می‌نماید بعضی اثرات منفی بالا بودن مقررات^۲ در فضای کسب و کار را می‌توان این گونه برشمرد.

• بزرگ شدن بخش غیر رسمی اقتصاد و ایجاد بازار سیاه که به خاطر فرار از هزینه‌های ناشی از مقررات

1-Todaro

یا گریز از مراحل پربیخ و خم مقررات به وجود می آید.

• کاهش سرمایه گذاری در اقتصاد و به تبع آن بالارفتن میزان بیکاری در کشور و کاهش رشد اقتصادی در کشور.

محیط فضای کسب و کار در کشورها هرچه شفاف تر و رقابتی تر باشد منجر به افزایش سلامت اقتصادی کشورها و اتخاذ سیاست های مطلوب شده و روند بهبود شاخص های اقتصادی را در پی خواهد داشت. فضای کسب و کار سرمایه گذاری در کشور را می توان از حوضه های استراتژیک توسعه صنعتی تلقی کرد که عمدتاً ناشی از عواملی چون بهره وری، اشتغال، آزادیهای اقتصادی تولید کنندگان، آزادی سرمایه گذاران و ظرفیت های تولیدی است کاس (۲۰۰۵). آنچه مسلم است اصلاح فضای کسب و کار و بهبود شاخص های مزبور در عرصه جهانی نه تنها گامی مثبت و اساسی در جهت تقویت مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد و ارتقاء سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می شود، بلکه گامی مهم برای استقبال سرمایه گذاران خارجی برای ورود به کشور به شمار می رود. در فضای نامناسب کسب و کار، بخش خصوصی به سمت اقتصاد زیرزمینی غیر مولد و غیر رسمی سوق پیدا کرده ریشه و فساد افزایش می یابد و نهایتاً تئانی در قراردادها، مزایده ها، مناقصه ها و خرید های دولتی زیاد می شود، از این رو کشورهای که به اهمیت این مسئله پی برده اند تلاش های زیادی برای بهبود و گسترش فضای کسب و کار و شاخص های مرتبط با آن در اقتصاد ملی به کار برده اند. اصلاح قوانین موجود باید سه ویژگی مهم را در بر گیرد، اول اینکه تعداد مراحل قانونی انجام یک فعالیت تا حد امکان کاهش یابد، دوم باید هزینه های ناشی از قوانین تا حد ممکن کاهش یابد، سوم و مهم تر از همه مدت زمان اجرای یک فرایند قانونی کاهش یابد.

باتوجه به اهمیت رشد اقتصادی به ویژه در کشورهای در حال توسعه و شناخت عوامل مؤثر بر آن، واضح است که باروشن شدن اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و سهولت قوانین کسب و کاری توان به اعمال سیاست ها و راه کارهای مناسب در جهت رشد و توسعه پایدار پرداخت. اهمیت فضای کسب و کار و سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تأثیر آن ها بر متغیرهای کلیدی، اشتغال تولید در این پژوهش به بررسی تأثیر فضای کسب و کار و سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی با استفاده از روش پنل دیتا برای دوره زمانی ۲۰۱۱-۲۰۰۰ در کشورهای منتخب منطقه منا^۲ (MENA) و سازمان کنفرانس اسلامی پرداخته می شود. پس از مقدمه به مبانی نظری و تعریف

1-kose

۲- شامل کشورهای ارمنستان، آذربایجان، بحرین، بنگلادش، مصر، ایران، قطر، عربستان، امارات، عمان، پاکستان، ترکیه، یمن، قزاقستان، مالزی، کویت، تاجیکستان، دلی این که این کشورهای اسلامی برای این مطالعه در نظر گرفته شده همگنی نسبی فرهنگی، اقتصادی موجود بین آن ها است.

شاخص های فضای کسب و کار و روش های ارزیابی آن پرداخته می شود، مروری بر پیشینه تحقیق و ارایه روش تخمین موضوع های بعدی رابه خوداختصاص داده است، نتایج حاصل از تخمین مدل و نهایتاً جمع بندی و نتیجه گیری موضوع های بخش های پایانی راتشکیل می دهند.

مبانی نظری

۱- تعاریف و مبانی نظری ارتباط سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی

اعتقاد سرمایه گذاران و تحلیلگران اقتصادی در کشورهای در حال توسعه بر این است، که سرمایه گذاری شرط لازم توسعه اقتصادی است و به همین دلیل سرمایه گذاری به عنوان یک ابزار قوی جهت رشد و توسعه بکار می رود ولی کشورهای در حال توسعه معمولاً با کمبود سرمایه مواجه بوده اند، لذا همواره سعی نموده اند که برای جبران آن از استقراض خارجی استفاده نمایند، ولی به دلیل بحران های شدید ناشی از بازپرداخت آن، امروزه سرمایه گذاری مستقیم خارجی به عنوان جانشینی برای آن و ابزاری برای رسیدن به هدف رشد اقتصادی مطرح است، به همین دلیل در میان انواع سرمایه گذاری از نظر کشور میزبان سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دلیل مزیت های متعددی که دارد، از مطلوبیت بیش تری برخوردار است. مهم ترین وجوه تمایز سرمایه گذاری مستقیم خارجی با دیگر وجوه سرمایه را می توان به میزان و درجه کنترل سرمایه گذاری و میزان مشارکت، سود و زیان هایی که متوجه سرمایه گذار است و همچنین رابطه و منافع بلندمدت میان سرمایه گذار و سرمایه پذیر دانست. علاوه بر وجوه فوق مهم ترین آثار سرمایه گذاری خارجی در قیاس با سرمایه گذاری های داخلی تأثیر آن بر انتقال فناوری های روز آمد و دانش فنی پیشرفته در کشور میزبان می باشد که این امر به تدریج به بالا بردن قابلیت های تکنولوژیکی در کشور میزبان کمک می نماید. ادبیات اقتصاد کلان مالی بر این امر اشاره دارد که سرمایه گذاری مستقیم خارجی در طول بحران های مالی انعطاف پذیر است به عنوان مثال، در کشورهای شرق آسیا سرمایه گذاری قابل ملاحظه با ثباتی در طول بحران مالی جهانی (۱۹۹۷ تا ۱۹۹۸) صورت پذیرفت، در حالی که در خصوص اشکال جریان سرمایه خصوصی (پورتفولیو و جریان های بدهی و به ویژه جریان های کوتاه مدت) در این دوران در معرض برگشت (خروج بودند) همچنین بر اساس مطالعات نون کن و اسپاتز (۲۰۰۴) از آن جا که سرمایه گذاری مستقیم خارجی منجر به سرمایه و اشتغال، صادرات و تولید می شود امکان دسترسی به منابعی همچون مدیریت، نیروی کار ماهر، شبکه های تولید بین المللی و تأسیس نام های تجاری را فراهم می نماید و همچنین موجبات برخورداری از آثار سرریز و انتقال تکنولوژی را برای کشور میزبان فراهم می سازد، لذا سرمایه گذاری مستقیم خارجی می تواند موتور رشد اقتصادی کشور

میزبان محسوب گردد از این رو، با توجه به منافع سرمایه گذاری خارجی بررسی در خصوص آثار سرمایه گذاری خارجی ورودی بر رشد اقتصادی به ویژه با توجه به مساله جهانی شدن از اهمیت بسزایی برخوردار است.

مطالعات در حوزه FDI در ادبیات اقتصاد کلان - مالی با آزمون اثرات نرخ ارز بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی آغاز شد. نتایج این مطالعات بیانگر آثار مثبت کاهش نرخ ارز بر جریان ورودی FDI در کشور میزبان بوده است به گونه ای که کاهش نرخ ارز باعث کاهش هزینه تولید و سرمایه گذاری در کشور میزبان می شود، بنابراین سودبخشی سرمایه گذاری مستقیم خارجی را افزایش می دهند (رازین و سدکا، ۲۰۰۷).

نظریه OLI به دو بعد از فناوری به عنوان عوامل بالقوه سرمایه گذاری مستقیم خارجی اشاره می کند. بعد اول شکاف تکنولوژیکی بین منابع بالقوه و کشورهای میزبان که هدف سرمایه گذاری مستقیم خارجی ناشی از مالکیت دارایی های فناوری را تحت تأثیر قرار می دهد و بعد دوم چارچوب نهادی برای انتقال تکنولوژی^۲ است که تمایل بنگاه ها را برای استفاده از سرمایه گذاری مستقیم خارجی رابه عنوان ارتباط دهنده بین دارایی و مزایای تولید کشور میزبان متأثر می سازد. نتایج این نظریه، اهمیت چارچوب گسترده نهادی در مطالعات تجربی (یو ۲۰۱۰) و همچنین سرمایه گذاری مستقیم خارجی (جنسن، ۲۰۰۳) را تأیید می نماید (پتری، ۲۰۱۱).

نئو کلاسیک ها، سرمایه گذاری خارجی رابه واسطه خصوصی کردن بنگاه های دولتی، تشویق صادرات و تجارت آزاد، حذف مقررات زائد دولتی و انحرافات قیمتی به عنوان یک عامل مثبت در رشد اقتصادی کشور میزبان تلقی می کنند و سرمایه گذاری مستقیم خارجی را عاملی برای انتقال سرمایه، تکنولوژی پیشرفته و مدیریت کارآمد می دانند که منجر به افزایش رفاه اجتماعی می شود. بنابراین در دملو^۳ (۱۹۷۷) سرمایه گذاری مستقیم خارجی منافع بیش تری از دیگر جریان های مالی به همراه دارد که علاوه بر افزایش موجودی سرمایه داخلی تأثیر مثبتی نیز بر رشد بهره وری از طریق انتقال تکنولوژی و تخصص مدیریتی دارد. گلوبرمن و کوکو^۴ (۲۰۰۱) مطرح کردند که سرمایه گذاری مستقیم خارجی در صورتی در رشد اقتصادی کشور میزبان تأثیر دارد که این کشور از لحاظ سطح آموزش در سطح قابل قبولی باشد.

نظرات بسیاری در رابطه با اثر مبهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی وجود دارد (جرج

1-Razin & Sedka

۲-بخصوص قانون مقررات ورژیم حقوق دارایی فکری در کشور میزبان

3-Demello

4-Globerman & Kokko

و گریونی (۲۰۰۴). برخی از مدل های اقتصادی بیان می کند که رابطه میان سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی به مداخله عوامل دیگر مشروط است به عنوان مثال، مدلی که توسط هرمس و لنسینک^۱ (۲۰۰۳) ارائه شده پیش بینی می کند که اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی مشروط به توسعه بازارهای مالی کشورهای میزبان است. براساس نظر اقتصاد دانان عملکرد خوب بازارهای مالی ریسک های طبیعی در سرمایه گذاری که توسط بنگاهای محلی که به دنبال تقلید فناوری های جدید هستند را کاهش می دهد. با توجه به مطالعه آفرود و دیگران (۲۰۰۴) توسعه بازارهای محلی پیش شرط مهمی برای اثر مثبت سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی است.

در مدل های اخیر رشد درون زاتوجه به بخش مالی داخلی به عنوان مکانیزم انتقال سطح تکنولوژی میان جریان های سرمایه بین المللی و رشد اقتصادی شده است (بانک جهانی، ۱۹۸۹، لویین، ۱۹۹۷، لیو، ۱۹۹۸). سیستم مالی خوب توسعه یافته از دو مسیر جمع آوری پس اندازها که ممکن است حجم قابل دسترس سرمایه گذاری تامین مالی را افزایش دهد، نظارت بر پروژه های سرمایه گذاری، که موجب کاهش هزینه به دست آوردن اطلاعات و افزایش بهره وری در جریان پروژه ها را فراهم می آورد سبب تسریع در رشد اقتصادی می شود (گرین وود و جوانویک، ۱۹۹۰، لویین، ۱۹۹۱، سین پل، ۱۹۹۲). بنابر مطالعه کاس و همکاران^۲ (۲۰۰۴) سرمایه گذاری مستقیم خارجی اثر منفی نوسان های ستاده بر رشد اقتصادی را کاهش می دهند، در حالی که جریان های مالی دیگر رابطه منفی نوسان های رشد را تشدید می کنند. سرمایه گذاری مستقیم خارجی با معرفی فناوری های جدید مانند شیوه های تولید جدید، مهارت های مدیریتی، ایده ها و تنوع در کالاهای سرمایه ای جدید در افزایش موجودی سرمایه و همچنین رشد اقتصادی کمک می کند.

لویین و زرووس (۱۹۹۸) معتقدند که یکی از مهم ترین عوامل مؤثر بر توسعه بازار سرمایه رشد اقتصادی است که با تکامل روند آن نیاز به نهادهای مالی بیش تر می شود. این رشد تقاضا منجر به ایجاد نهادهای مالی جدید و پیچیده شده تا بتواند پاسخگوی نیاز جامعه باشد. رشد اقتصادی علاوه بر اینکه از طریق قیمت هاب عرضه و تقاضای بازار اثر می گذارد (طبق نظریه راسل) می تواند سطح اطمینان بازار را نیز افزایش دهد و از این طریق زمینه های رشد تقاضای داخلی و بین المللی را فراهم می آورد. لویین متوجه شد که رشد اقتصادی به تنهای پاسخگوی تمام بخش های بازار نیست و عامل دیگری به نام سیاست های مالی و اقتصادی نیز بر بازار اثر گذار است. وی دریافت که آزادسازی

1-Hermes & lens ink

2-Kose & et al

بازار و رفع محدودیت های سرمایه گذاری می تواند نقدینگی و ارزش بازار را افزایش دهد همزمان با آزادسازی مالی، خصوصی سازی در کشورهای در حال توسعه صورت گرفت و از این طریق عرضه عمومی اولیه، منجر به رشد بازار سرمایه شد (وفایی ۱۳۷۸).

تعاریف و مبانی نظری مرتبط با فضای کسب و کار و رشد اقتصادی

۱- مبانی نظری

نقطه آغاز مباحث اقتصاد آزاد و بخش خصوصی رامی توان با انتشار کتاب ثروت ملل آدام اسمیت در دهه ۱۷۷۰ همراه دانست با این وجود با ظهور نظریه هایی که در آن ضرورت دخالت دولت در بازارها را امری اجتناب ناپذیر می دانستند، تصدی گری های دولت ها به مرور زمان افزایش یافت که مهم ترین پیامد آن بروز نشانه هایی از ناکارآمدی دولت در فعالیت های اقتصادی بود (صادقی و همکاران ۱۳۹۱ ص ۲۱۲). این موضوع خود زمینه ایجاد نظریه ها و تئوری های اقتصادی که مبنای ترکیب بهینه دولت و بازار بودند را فراهم نمود. بر این اساس کشورهای جهان از دهه ۸۰ برای دستیابی به اقتصاد غیر دولتی به خصوصی سازی روی آوردند. با این وجود از اوایل دهه ۹۰، نظریه پردازان و سیاست گذاران اقتصادی بر بهبود فضای کسب و کار تأکید نمودند که این تغییر در پارادایم سیاست گذاری رامی توان محصول تحولات اقتصادی جوامع و طرح نظریه ها جدید اقتصادی دانست (میدری و قودجانی ۱۳۷۸ ص ۱۴). در این میان نظریه ها جدید انقلاب بزرگی را در کشورهای توسعه نیافته ایجاد کرد.

۲- تعاریف و مفاهیم شاخص سهولت فضای کسب و کار

در یک بیان ساده و صریح می توان اذعان داشت که بخش قابل توجهی از مقتضیات رشد اقتصادی هر کشور در گرو فضای کسب و کار مناسب در آن کشور است، فضای کسب و کار سرمایه گذاری رامی توان از حوزه های استراتژیک توسعه صنعتی در کشور میزبان تلقی کرد، که عمدتاً ناشی از عواملی چون بهره وری و اشتغال نیروی کار، سرمایه گذاری و آزادی های اقتصادی تولید کنندگان و ظرفیت های تولیدی است. از سوی دیگر رشد و توسعه اقتصادی بر پایه رقابت پذیری کشورها استوار است و سلامت محیط کسب و کار از عوامل مؤثر بر رقابت پذیری کشورها در عرصه اقتصاد جهانی است. برای رشد و توسعه اقتصادی باید شرایط مورد نیاز این کار نیز مهیا باشد. شرایط مورد نیاز برای رشد و توسعه رامی توان به فضای «کسب و کار» تعبیر کرد. فضای کسب و کار متغیرهای مؤثر بر کسب و کار بنگاه های اقتصادی است که خارج از تسلط و قدرت بنگاه ها است اما بر نتیجه تلاش

آن‌ها تأثیر می‌گذارد.

برای بررسی و مقایسه جایگاه کشورها در فضای کسب و کار عموماً شاخص سهولت فضای کسب و کار که توسط گروه بانک جهانی تهیه می‌شود مورد استفاده قرار می‌گیرد، شاخص مذکور نشان‌دهنده وضعیت قوانین و مقررات حاکم بر فضای کسب کار هر کشور در مقایسه با سایر کشورها است. با توجه به ماهیت شاخص‌های پیش‌گفته که به صورت امتیازورته بوده وضعیت هر کشور در مقایسه با سایر کشورها مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. پروژه بررسی سهولت فضای کسب و کار در کشورهای جهان، در سال ۲۰۰۴ در بانک جهانی کلید خورد. مؤسسه مالی بین‌المللی (IFC) به عنوان مجری این پروژه نقش بازوی توسعه بخش خصوصی را برای بانک جهانی ایفا می‌کند و به دلیل اعتبار بالایی که آمارهای اعلام شده توسط این مؤسسه برای سرمایه‌گذاران دارد، کسب جایگاه مناسب در رتبه‌بندی‌های این مؤسسه، از اهمیت راهبردی و فوق‌العاده‌ای برخوردار است ضمن اینکه این رتبه‌بندی‌ها و آمارهای اعلام شده از سوی این مؤسسه، برای سرمایه‌گذاران خارجی راهنمای مطمئن برای انتخاب کشور میزبان تلقی می‌شود.

ایجاد اصلاحات به‌نگاه‌ها اجازه می‌دهد تا سریع‌تر رشد نمایند و مشاغل بیش‌تری را ایجاد کنند که تعداد بیش‌تری از این شغل‌ها در بخش رسمی اقتصاد ایجاد خواهد شد زیرا فواید رسمی بودن (مانند استفاده از اعتبارات و خدمات عمومی بهتر) بر هزینه‌های رسمی بودن (مانند مالیات‌ها) برتری و ترجیح دارد. بزرگ شدن بخش رسمی به این معنی است که کارگران بیش‌تری از حمایت‌های مستمری‌بازنشستگی، مقررات ایمنی کار و مزایای سلامت برخوردار می‌گردند. همچنین باعث افزایش درآمدهای مالیاتی دولت می‌شود که با انتقال بیش‌تر شرکت‌ها به بخش رسمی دولت‌ها می‌توانند بار مالیاتی شرکت‌ها را کاهش دهند که خود، انگیزه مضاعفی را برای کسب کار در بخش تولید می‌دهد. زنان که سه چهارم بخش غیر رسمی را تشکیل می‌دهند و جوانانی که به دنبال پیدا کردن نخستین شغل خود هستند اصلی‌ترین گروه‌های هستند که از این اصلاحات نفع می‌برند. رتبه‌بندی آسان‌سازی انجام کسب و کار، تمام مسائل را عنوان نمی‌کند. این شاخص مواردی مانند نزدیکی به بازارهای بزرگ، کیفیت خدمات زیربنایی (به غیر از خدمات تجارت بین‌مرزی) امنیت اموال از دزدی و چپاول، اوضاع اقتصاد کلان یا قدرت نهادها را در نظر نمی‌گیرند که این از معایب این شاخص می‌باشد که خود تدوین کنندگان آن هم بر آن واقفند.

۳- شاخص‌های فضای کسب و کار

۱- شروع کسب و کار (فرایند ثبت شرکت)

۲- اخذ مجوزها (تمامی فرایندهای لازم الرعایه از اخذ مجوز تا تأسیس و راه اندازی یک کارگاه را شامل می شود)

۳- استخدام و اخراج نیروی کار

۴- ثبت مالکیت (فرایند لازم جهت ثبت در دفتر اسناد رسمی می باشد)

۵- اخذ اعتبار

۶- حمایت از سرمایه گذاران (سهامداران)

۷- پرداخت مالیات

۸- تجارت برون مرزی

۹- الزام آور بودن قراردادها

۱۰- خاتمه یک فعالیت

۱-۳: تأسیس و راه اندازی یک فعالیت (فرایند ثبت شرکت)

این شاخص مجموعه فرایندی را که یک کارآفرین به منظور تأسیس یک شرکت تا بهره برداری رسمی از یک فعالیت تجاری، خدماتی و یا صنعتی انجام می دهد، ارزیابی می کند. در این شاخص چالش های مربوط به آغاز یک فعالیت جدید (منظور فرایند ثبت شرکت است) که در نظر گرفته می شوند عبارتند از:

الف- تعداد مراحل که لازم است یک کارآفرین برای آغاز یک فعالیت طی نماید

ب- متوسط زمان لازم برای انجام فرایند (روز تقویمی)

ج- هزینه مورد نیاز (درصد درآمد سرانه ناخالص ملی)

د- حداقل سرمایه مورد نیاز برای آغاز فعالیت (درصد درآمد سرانه ناخالص ملی)

مفروضات در مورد شرکت:

• شرکت با مسئولیت محدود است، در بزرگ ترین شهر تجاری واقع است، دارای مالکیت صددرد داخلی (بومی)، دارای پنج مالک بوده و هیچ یک از آنها شخصیت حقوقی نیستند، این شرکت سرمایه ای اولیه معادل ۱۰ برابر درآمد سرانه دارد، یک ماه پس از شروع فعالیت دست کم ۱۰ واحد اکثر ۵۰ کارمند باملیت همان کشور استخدام می نماید، دارای گردش مالی حداقل ۱۰۰ برابر درآمد سرانه است.

جدول ۱- وضعیت شاخص فرایند ثبت شرکت در کشورهای منطقه در ۲۰۱۱

شروع کسب و کار	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
مراحل	۹	۹	۶	۶	۶	۳	۹	۵
مدت زمان	۲۹	۲۱	۶	۷	۱۹	۶	۱۷	۱۴
هزینه (درصد درآمد سرانه)	۷.۱	۷.۳	۱۰.۷	۱۰.۷	۱	۲	۱۷.۵	۳.۱
حداقل سرمایه برای شروع کار	۲.۱	۰	۹.۹	۰	۰	۰	۰	۰

مأخذ: Doing Business world Bank group 2011

۳- اخذ مجوزها (فرایند اخذ گواهی تأسیس و راه اندازی کارگاه)

پس از آنکه یک کارآفرین کسب و کار جدید را به ثبت رسانید، موظف است مقرراتی را به منظور عملیاتی نمودن فعالیت، مراعات و طی نماید. برای بررسی این فرایند گزارش های Doing Busin تنها بررسی فرایندهای عملیات بخش ساختمان اعم از اخذ مجوزها و پروانه های لازم، تکمیل فرم ها، رعایت دستورالعمل های بازرسی، مقررات مربوط به انشعابات آب و برق و گاز و... مبتنی است. این شاخص میزان سهولت یا سختی تعامل با مراجع قانونی صادر کننده مجوزهای ساخت یک انبار برای مصارف صنعتی را بررسی می کند، هدف نهایی:

الف- محاسبه تعداد مراحل قانونی.

ب- زمان (بر حسب روزهای تقویمی).

ج- هزینه اتمام هر مرحله (به صورت درصدی از درآمد سرانه) در شرایط واقعی و متعارف برای فعالان اقتصادی.

مفروضاتی در مورد شرکت سازنده:

شرکت با مسئولیت محدود می باشد، در بزرگ ترین شهر تجاری آن کشور فعالیت می کند، با مالکیت خصوصی و صد درصد داخلی (بومی) است، دارای ۵ مالک است که هیچ یک از آنها شخصیت حقوقی نیستند، دارای یک تیم کاری ۶۰ نفره (کارگران، کارمندان) که همه آنها اتباع آن کشور هستند، این گروه کاری تجربه و مهارت فنی لازم برای اخذ پروانه ساختمانی و دیگر گواهی ها را دارا می باشند، دارای

دست کم یک کارمند بامجاز رسمی معماری است، تمام مالیات ها و همچنین بیمه های محاسبه شده مرتبط با فعالیت های عمومی خود (برای مثال بیمه حوادث برای کارگران و همچنین بیمه مسئولیت شخص ثالث) را پرداخت کرده است، مالک زمینی است که قرار است انبار در آنجا ساخته شود.

مفروضاتی در مورد ساخت انبار و خطوط آب، برق و تلفن:

دارای دو طبقه، هر دو بالاتر از سطح زمین، با مساحت کل ۱۳۰۰ متر مربع و ارتفاع هر طبقه نیز ۳ متر است دارای دسترسی به جاده و واقع در پیرامون بزرگ ترین شهر تجاری کشور (اما همچنان در محدوده رسمی شهر) است. در مناطق ویژه اقتصادی یا صنعتی نیز واقع نشده، انبار نیازمند یک انشعاب برق سه فاز ۱۴۰ کیلووات آمپر است، انبار نیازمند حداکثر ۱۳۲۵ لیتر آب در روز است و انبار دارای خط تلفن ثابت می باشد.

جدول ۲- وضعیت شاخص اخذ گواهی تأسیس کارگاه در کشورهای منطقه ۲۰۱۱

اخذ مجوز	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
مراحل	۱۶	۴	۵	۷	۶	۴	۵	۶
زمان (روز تقویمی)	۳۲۰	۶۱	۷۵	۸۷	۸۸	۹۳	۴۶	۲۴۲
هزینه	۲۶۲.۳	۲۱.۵	۷۱۴.۳	۵۰۹.۶	۱۱۱.۳	۱.۹	۶۴.۷	۲۷۸.۹

مأخذ: Doing Business World Bank group 2011

۳-۳: شاخص استخدام نیروی کار

مشکلات و سختی هایی که کارفرمایان در استخدام و یا اخراج کارگران با آن مواجه اند در این شاخص مستتر است. دامنه هر شاخص ارقام از صفر تا صد است. رقم بالاتر مبین سختی و غیر منعطف تر بودن مقررات است. شاخص های استخدام نیروی کار بر اساس پاسخ هایی که به پرسش های مطرح شده در فرم های پرسشنامه داده شده است تهیه می شود. سؤالات مورد نظر بر پایه بررسی میزان آزادی عمل کارگر و کارفرما در تنظیم قرارداد، میزان ساعت کار، کار در ایام تعطیل و کار شبانه، نحوه استخدام و اخراج نیروی کار، هزینه های استخدام و اخراج نیروی کار برای کارفرما و سؤالاتی از این قبیل تنظیم گردیده است. ناگفته نماند که به منظور ایجاد همسانی میان شرایط در کشورهای مختلف برخی مفروضات در قبال نیروی کار در نظر گرفته شده است. از جمله این مفروضات می توان به واقع شدن شرکت در شهر پر جمعیت، کارگرمرد، تمام وقت و بایست سال سابقه کاری باشد، عضو اتحادیه کارگران نمی باشد مگر آنکه عضویت در اتحادیه اجباری باشد شرکت با مسئولیت محدود و تماماً با مالکیت داخلی است. لازم به

توضیح است اعمال محدودیت بر کار شبانه، کار در ایام تعطیل، در جریان قرار گرفتن یک نهاد ثالث به هنگام اخراج نیروی کار نکات منفی تلقی شده و برای محاسبه شاخص امتیاز منفی منظور می شود. برای محاسبه شاخص استخدام کارگران دوزیر شاخص کلی معرفی کرده اند که عبارت است از:

الف- شاخص انعطاف ناپذیری اشتغال

ب- هزینه های اخراج

شاخص انعطاف ناپذیری اشتغال با محاسبه سه شاخص فرعی زیر به دست می آید:

• شاخص دشواری استخدام

• شاخص انعطاف ناپذیری ساعات کار

• شاخص دشواری اخراج

هزینه های اخراج شامل هزینه های زیر بر مبنای دستمزد هفتگی می باشد.

• هزینه الزامات اعلام قبلی برای اخراج کارگر

• حق سنوات

• جرایم متعلقه

جدول ۳- شاخص استخدام نیروی کار در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

استخدام نیروی کار	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور
رتبه	-					
شاخص چسبندگی استخدام	۴۰	۳۰	۳۵	۳۶	۲۱	۱۴
هزینه های غیر دستمزدی نیروی کار	۲۳	۲۵	۲۴	۲۷	۲۴	۱۵
هزینه های اخراج (هفته دستمزد)	۹۱	۴۰	۳۲	۵۸	۲۴	۱۸

مأخذ: Doing Business World Bank group

۳-۴: شاخص ثبت و انتقال مالکیت

شاخص سهولت ثبت حقوق مالکیت شامل تعداد مراحل، زمان لازم و هزینه های مرتبط با ثبت مالکیت است. در این شاخص، فرایند کامل خرید یک زمین، ساختمان و انتقال حق مالکیت آن از یک فرد به فرد دیگر ثبت می شود. این انتقال باید به گونه ای باشد که خریدار بتواند از این اموال برای توسعه تجارت خود به عنوان وثیقه جهت اخذ تسهیلات و با فروش آن استفاده نماید.

جدول ۴- وضعیت شاخص ثبت و انتقال مالکیت در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

شاخص ثبت مالکیت	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
مراحل	۹	۵	۶	۷	۴	۲	۵	۳
مدت زمان	۳۶	۸	۶	۷۲	۴۰	۱	۴۸	۷
هزینه (درصدی از ارزش ملک)	۱۰.۵		۳	۰.۸	۰.۱	۰.۱	۳.۲	۰.۳

مأخذ: Doing Business world Bank group 2011

۳-۵: شاخص اخذ اعتبار

این شاخص وضعیت ثبت، به اشتراک گذاری و مبادله اطلاعات اعتباری و حقوق قانونی تسهیلات گیرندگان و تسهیلات دهندگان را نشان می دهد. این مولفه شامل دو مجموعه شاخص فرعی «حقوق قانونی» و «شاخص» اطلاعات اعتباری» به شرح ذیل است.

الف- حقوق قانونی وام گیرندگان و وام دهندگان

این شاخص درجه حمایت قوانین و وثیقه و ورشکستگی از حقوق وام گیرندگان و وام دهندگان و آثار آن در تسهیل وام دهی را اندازه گیری می کند. در محاسبه این شاخص مجموعاً ۱۰ ویژگی مورد بررسی قرار می گیرد که از این میان ۷ ویژگی ناظر بر قانون و تایید و ۳ قانون مرتبط با قانون ورشکستگی است. به هر یک از این ویژگی ها امتیاز یک تعلق می گیرد بنابراین دامنه این شاخص از صفر تا ۱۰ است و امتیاز بالاتر به مفهوم آن است که قوانین جهت ارائه تسهیلات به نحو بهتری طراحی شده اند.

ب- شاخص اطلاعات اعتباری

ثبت، به اشتراک گذاری و مبادله اعتباری افراد (حقیقی و حقوقی) و میزان دسترسی و کیفیت اطلاع بخش های عمومی و خصوصی از وام ها را نشان می دهد. این شاخص بین صفر تا ۶ بوده و ارقام بالاتر مبین دسترسی بهتر بخش های عمومی و خصوصی به اطلاعات اعتباری می باشد.

جدول ۵- وضعیت شاخص اخذ اعتبار در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

شاخص اخذ اعتبار	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	ارمنستان	مالزی
شاخص حقوق قانونی	۴	۵	۴	۳	۳	۱۰	۶	۱۰
شاخص حقوق قانونی	۵	۶	۵	۶	۵	۹	۵	۶
شاخص حقوق قانونی	۲۵.۵		۱۸.۳	۲.۹	۰		۱۶.۹	۶۲
شاخص حقوق قانونی	۳۱.۹	۱۸	۴۲.۲	۱۰.۳	۲۹.۹	۷۸	۳۸.۳	۱۰۰

مأخذ: Doing Business world Bank group

۳-۶: شاخص حمایت از سرمایه گذاران

تمرکز این شاخص بر معاملاتی است که در آن‌ها منافع مدیران با منافع شرکت در تعارض است و به عبارت دیگر منافع مدیران با منافع سهامداران شرکت در تعارض باشد. حال این پرسش مطرح است که تحت این شرایط سهامداران جزء تاجه حد قادرند در برابر چنین معاملاتی که صرفاً مطابق منافع مدیران صورت گرفته است از حقوق خود دفاع نمایند.

جدول ۶- وضعیت شاخص های حمایت از سرمایه گذاری در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

شاخص حمایت از سرمایه گذاری	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
شاخص افشاء	۷	۹	۹	۸	۸	۱۰	۱۰	۵
شاخص مسئولیت مدیر	۴	۸	۴	۳	۱	۹	۹	۲
شاخص سهولت دادخواست سهامداران	۰	۴	۴	۵	۹	۹	۷	۸
شاخص حمایت از سهامداران	۳.۷	۷	۵.۷	۵.۳	۶	۱۰	۸.۷	۵

مأخذ: Doing Business world Bank group

۳-۷: شاخص پرداخت مالیات

این شاخص مبین آن است که یک شرکت چه مقادیری را تحت عنوان مالیات در یک سال مالی می بایست پردازد. معیارهای مزبور شامل تعداد پرداخت هایی است که یک کارفرما می بایست تحت عنوان مالیات داشته باشد. ساعت صرف شده برای انجام امور مالیاتی و درصدی از سود که تحت عنوان مالیات پرداخته می شود. این شاخص تمام انواع مالیات و پرداخت های اجباری به دولت و صندوق بازنشستگی که در حساب های شرکت منعکس می شود بر درآمد های اظهار شده موثر است را محاسبه می کند مالیات بر ارزش افزوده در حساب ها منعکس نمی شود ولی مراحل را بر شرکت تحمیل می کند.

جدول ۷- وضعیت شاخص پرداخت مالیات در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

شاخص پرداخت مالیات	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
تعداد پرداخت	۲۰	۱۴	۱۵	۲۹	۷	۳	۱۲	۵۰
زمان (ساعت)	۳۴۴	۷۹	۲۲۳	۴۳۳	۲۷۱	۵۰	۱۴۵	۵۸۱
کل نرخ مالیات (درصد از سود)	۴۴.۱	۱۴.۵	۴۴.۵	۴۲.۶	۲۸.۶	۲۰	۳۳.۷	۳۸.۶

مأخذ: Doing Business world Bank group 2011

۳-۸: شاخص تجارت برون مرزی

شاخص تجارت برون مرزی، میزان سهولت انجام تجارت خارجی توسط کشورها را به نمایش می گذارد. این شاخص کلیه مراحل الزامی برای صادرات و واردات را بررسی می کند و برای مقایسه میان کشورها واردات و صادرات محموله مشخصی، از طریق حمل و نقل دریایی را گردآوری می کند. کلیه مراحل اداری واردات و صادرات کالا (از توافق پیمانکار گرفته تا حمل کالا) و نیز زمان و هزینه انجام امور، ثبت و ضبط می شود. علاوه بر آن برای تصفیه حساب کالای مبادله شده بین مرزها ثبت و ضبط می شود. برای اینکه مقایسه این شاخص میان کشورها قابل قبول باشد، فرایند کالای صادراتی و وارداتی را تعریف کرده اند.

- کالاهای صادراتی: مراحل از بسته بندی کالا در کارخانه تا خروج از بندر را شامل می شود.
- کالاهای وارداتی: مراحل از پهلو گرفتن کشتی در بندر تا تحویل کالا به انبار کارخانه را در بر می گیرد.

جدول ۸- وضعیت شاخص تجارت برون مرزی در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

تجارت برون مرزی	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	فراقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
تعداد اسناد برای صادرات	۷	۵	۷	۸	۹	۴	۵	۵
زمان برای صادرات	۲۵	۱۳	۱۳	۱۲	۷۶	۵	۱۳	۱۳
هزینه صادرات (دلار/ کانتینر)	۱۰۹۰	۷۶۵	۹۹۰	۱۳	۳۰۰۵	۴۵۶	۴۵۰	۱۰۶۶۵
اسناد برای واردات	۸	۵	۷	۹	۱۲	۴	۶	۸
زمان برای واردات	۳۲	۱۷	۱۴	۱۳	۱۲	۴	۱۰	۱۸
هزینه واردات (دلار/ کانتینر)	۱۷۳۵	۹۳۶	۱۰۵۶۳	۷۵۵	۳۰۲۹	۴۳۹	۴۵۰	۲۰۰۴

مأخذ: Doing Business world Bank group ۲۰۱۱

۳-۹: شاخص الزام آوردن قراردادها

این شاخص مبین میزان کارایی قراردادها در هنگام بروز دعوی حقوقی میان افراد می باشد. در این شاخص کارآیی التزام به قراردادها قابل ردگیری است آنچه مسلم است یک نظام دادرسی وحل اختلاف کارا به صاحبان کسب و کار این اطمینان را می دهد که دامنه تعامل خود را گسترش داده و به مشتریان و تأمین کنندگان مالی جدید روی آورند. قطعاً تحت چنین شرایطی ضمن کاهش هزینه های معاملاتی، برای بنگاه ها امکان توسعه فعالیت و تغییر فضا از جو عدم اطمینان به فضای

اعتماد و همکاری فراهم می شود. در این شاخص، زمان هزینه و تعداد مراحل مورد نیاز از زمان تدوین شکایت تا صدور و اجرای رای صادره را مورد بررسی قرار می دهد. اطلاعات این شاخص از طریق بررسی قوانین آیین دادرسی مدنی و دیگر قوانین مربوط به آیین رسیدگی در دادگاه ها و پرسشنامه هایی که توسط حقوق دانان محلی متخصص در این زمینه تکمیل شده، گردآوری شده است.

جدول ۹- وضعیت شاخص الزام آوری در قراردادهای کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
۵۰۵	۶۳۵	۴۲۰	۱۰۰	۳۹۰	۹۰	۵۸۵	۲۸۵
۱۷	۲۷.۵	۲۷.۹	۲۶	۲۲	۱۵.۲	۲۷.۵	۱۹
۳۹	۴۳	۳۶	۴۲	۳۷	۱۴	۳۰	۴۹

مأخذ: Doing Business world Bank group 2011

۳-۱۰: شاخص ختم و انحلال یک فعالیت

شاخص پایان کسب و کار، به بررسی یک شرکت داخلی می پردازد که پس از اعلام ورشکستگی، برای طی فرایند قانونی و تسویه بدهی های معوقه و در نهایت تعطیلی شرکت می بایست، هزینه ها را پرداخت کند. شرکت مذکور دارای بستانکارانی است که به منظور وصول مطالبات معوق خود، باید متحمل خسارت ناشی از طولانی شدن زمان تسویه شوند.

این شاخص نحوه دسترسی سریع تر بستانکاران به مطالبات خود از شرکت ورشکسته را بررسی می کند. همچنین این شاخص معرف سه مؤلفه زمان و هزینه لازم برای اعلام ورشکستگی و نرخ بازستانی است.

زمان: مدت زمان مورد نیاز برای تسویه کامل بدهی ها و مطالبات شرکت ورشکسته و خاتمه فرایند، زمان بر اساس روزهای تقویمی محاسبه می شود.

هزینه: عبارت است هزینه دادخواهی و سایر هزینه های قابل پرداخت که به صورت درصدی از ارزش دارایی ثبت می گردد.

نرخ بازستانی: درصدی از مطالبات است که توسط بستانکاران شرکت ورشکسته قابل وصول است. شاخص مذکور میزان ضعف قانون ورشکستگی و تنگناهای اداری مربوط به فرایند ورشکستگی را به نمایش می گذارد. در واقع وجود یک سیستم سالم اعلام ورشکستگی، این امکان را فراهم می نماید که بنگاه های که امکان احیاء و نجات را دارند، از مابقی که لازم است به فعالیت خود خاتمه دهند، متمایز شوند.

تجربه بحران‌های اقتصادی بازارهای نوظهور در دهه ۱۹۹۰ این آموزه ارزشمند را به دنبال داشت که یک سامانه اعلام ورشکستگی موفق تاچه اندازه می‌تواند مفید باشد. قوانین اعلام ورشکستگی ناکارا، به فضای سرمایه‌گذاری لطمه می‌زند. در چنین فضایی ریسک و هزینه مطالبات معوق نظام بانکی به جهت اطلاع دادرسی افزایش می‌یابد. اعلام ورشکستگی در یک فرایند غیر کارا باعث می‌شود سرمایه انسانی و دارایی‌های کسب و کارهای که امکان احیاء ندارند، برای سال‌ها بلا تکلیف بوده و امکان تخصیص مجدد و یا استفاده در مصارف کارآمدتر از آن‌ها سلب شود.

جدول ۱۰- وضعیت شاخص‌های ختم و انحلال یک در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۱

شاخص خاتمه یک فعالیت	ایران	عربستان	ترکیه	مصر	قزاقستان	سنگاپور	مالزی	ارمنستان
زمان	۴.۵	۲.۸	۳.۳	۴.۲	۱.۵	۰.۸	۲.۳	۱.۹
هزینه	۹	۲۲	۱۵	۲۲	۱۵	۱	۱۵	۴
نرخ بازستانی	۲۳.۱	۲۸.۴	۲۱.۱	۱۷.۴	۴۳.۳	۸۱.۲	۳۹.۸	۴۰.۶

مأخذ: Doing Business world Bank group 2011

پیشینه تحقیق:

در گذشته تصور بر این بود که بنگاه‌های اقتصادی برای فعالیت تنها نیاز به ثبات اقتصادی دارند، اما از دهه ۱۹۹۰ میلادی اهمیت فضای کسب و کار در ادبیات اقتصادی مطرح شد و از سال ۲۰۰۴ بانک جهانی اقدام به انتشار فضای کسب کار کشورها نمود، این تلاش در دولتمردان بیش تر کشورها به وجود آمد که فضای کسب و کار کشورها را برای سرمایه‌گذاری مساعد سازند. پژوهش‌های صورت گرفته در این موضوع را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد. دسته اول پژوهش‌های که به بررسی تأثیر مقررات بر اقتصادی پردازند. دسته دوم پژوهش‌هایی است که به بررسی سرمایه‌گذاری خارجی (fdi) بر رشد اقتصادی می‌پردازند و در نهایت پژوهش‌هایی که به تأثیر همزمان سرمایه‌گذاری خارجی و متغیر دیگر بر رشد اقتصادی را بررسی می‌کند.

از پژوهش‌های دسته اول به مقاله ای که توسط نورمن لویزا^۱ (۲۰۰۵) به همراه ماریا ویدا ولویس سرون^۲ انجام شده است. این پژوهش تحت عنوان «بررسی تأثیر مقررات بر رشد اقتصادی و بخش غیر رسمی» نهایتاً به این نتیجه رسیدند که مقررات زیاد بخصوص در بازار کار و تولید منجر به کاهش

1-Norman.loazy

2-Ana mariaovieda .luisserven

رشد اقتصادی و تحریک بخش غیررسمی می شود. استل و همکاران^۱ (۲۰۰۶) در مطالعه اثر قوانین و مقررات بر روی کار آفرینان نوپا و جوان رابطه بین مقررات و کار آفرینی را با تخمین مدل اقتصادسنجی برای ۳۹ کشور مورد بررسی قرار داده اند. آن ها دریافتند که کمبود سرمایه مورد نیاز جهت شروع یک کسب و کار، کاهش نرخ کار آفرینی در کشورها را به دنبال دارد. جمال ابراهیم حیدر^۲ (۲۰۱۲) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر اصلاحات شاخص فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی» در ۱۷۲ کشور به این نتیجه دست یافتند که متوسط اصلاحات در قوانین (شاخص های کسب و کار) باعث افزایش ۱۵٪ در رشد GNP می شود.

دریمیر و پرچت^۳ (۲۰۱۰) در تحقیقی تحت عنوان «چگونگی ایجاد کسب و کار و شاخص های فضای کسب و کار: فضای سرمایه گذاری در هنگام وجود کنترل در بنگاهها» سه شاخص گرفتن زمان اجازه عملیاتی، زمان ایجاد و ساخت عملیات و زمان واردات کالا را ارزیابی نموده و به مقایسه جو سرمایه گذاری در بیش از ۱۰۰ کشور جهان پرداخته آنان نشان دادند که در فضای کسب و کار زمان عامل مهم و تأثیر گذار است که این موضوع تحت تأثیر اصلاحات سیاستی صورت گرفته در هر کشور است.

نیسترام^۴ (۲۰۱۰) در مطالعه ای با عنوان قوانین و مقررات کسب و کار و نوآوری در اقتصاد کار آفرینان به بحث متقابل بین قوانین و مقررات کسب و کار و فعالیت های کار آفرینی پرداخته است. وی در بخش تجربی با استفاده از روش داده های تابلویی در دوره زمانی ۲۰۰۲-۱۹۷۲ با استفاده از داده های ۲۳ کشور (OECD) به شرح و بسط در روابط بین کار آفرینی و کارایی قوانین و مقررات کسب و کار پرداخته است. نتایج نشان دهنده روابط مثبت بین کار آفرینی و کارایی قوانین و مقررات کسب و کار است.

در ایران نیز پژوهش هایی در مورد تأثیر مقررات بر رشد اقتصادی صورت گرفته است، در تحقیق مرتضی سامتی و همکاران (۱۳۸۵) در مقاله خود با عنوان «تأثیر آزادی اقتصادی بر درآمد سرانه و رشد اقتصادی (بار هیاف panel data)» به بررسی اثر آزادی اقتصادی بر درآمد سرانه پرداخته و با استفاده از دو مدل که از ترکیب مدل های کارلسون^۵ و لاند استروم^۶ و مدل داده های تلفیقی پویای وینهلد^۷ به دست آمده اند به بررسی اثر آزادی اقتصادی بر رشد اقتصادی طی سال های ۱۹۸۰-۲۰۰۳ در ۸۷

1-Stel et al

2-Jamal Ibrahim haidr

3-Dreamier &Pritchett

4-Nystrom

5-Carlsson

6-Lundstrom

7-Weinhold

کشور پرداخته است. نتایج حاکی از اثر مثبت آزادی اقتصادی بر سطح درآمد سرانه و رشد اقتصادی کل نمونه است از بین اجزای آزادی اقتصادی، استقلال قضایی و امنیت حقوق مالکیت، پول سالم و ضوابط و قوانین مربوط به بازار کار، اعتبار و کسب و کار بیشترین اثر را بر درآمد سرانه دارند. در مقاله سید علی اکبر رزمی و همکاران (۱۳۸۸) با عنوان «تأثیر آزادی اقتصادی بر رشد اقتصادی با رویکرد مکتب نهاد گرا، بررسی علی» نیز به تأثیر مثبت آزادی اقتصادی بر رشد اقتصادی تأکید شده است. سید وحید احمدی (۱۳۷۸) در مقاله خود تحت عنوان «بررسی مقایسه‌ای مقررات فضای کسب و کار و تأثیر آن بر جذب سرمایه‌های خارجی در ایران و کشورهای منتخب» نتایج نشان می‌دهد، ایران نیازمند تلاش بیش تری برای دستیابی به اهداف خود و لزوم اصلاح و ساده‌سازی قوانین و مقررات فضای کسب و کار جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی و رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی است. سعید دایی کریم زاده، صابر معتقد (۱۳۹۲) در مقاله خود با عنوان «تأثیر پذیری توسعه مالی و رشد اقتصادی از تسهیل تجاری و بهبود فضای کسب و کار با استفاده از روش پنل دیتا برای کشورهای منتخب عضو کنفرانس اسلامی در بازه زمانی ۲۰۱۱-۲۰۰۰ به این نتایج دست یافتند که بهبود فضای کسب و کار و تسهیل تجاری بر رشد اقتصادی تأثیر مثبت دارد، همچنین تسهیل تجاری تأثیر مثبت و معنی داری بر توسعه مالی دارد.

مکیان و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود با عنوان «فضای کسب و کار راهبرد رشد» اولویت‌های بهبود شاخص‌های فضای کسب و کار را در دو منطقه کشورهای عضو سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی و کشورهای منتخب منابری و مقایسه نمودند، با توجه به نتایج به دست آمده و همچنین وضعیت نسبتاً مطلوب فضای کسب و کار در منطقه (OECD) لازم است کشورهای اسلامی منطقه منابری بهبود در فضای کسب و کار و شاخص‌های تجارت برون مرزی و اخذ اعتبار را در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی خود مورد توجه قرار دهند.

دسته دوم پژوهش‌ها که به بررسی تأثیر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) بر رشد اقتصادی می‌پردازد، اسحاق تانسن^۱ (۲۰۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «آیا FDI، رشد اقتصادی کشورهای کم‌تر توسعه یافته را شتاب می‌دهد؟» به این نتیجه رسید که FDI بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه اثر مثبت می‌گذارد ولی بر کشورهای کم‌تر توسعه یافته به نتیجه روشنی دست نیافت. از جمله می‌توان به تحقیقات کلاسنز (۱۹۹۳) بارزنتین، موریس و دیگران (۱۹۹۹)، سالتر و فوردر (۲۰۰۱) سیدافزاده (۱۳۷۸) در کشورهای صادرکننده نفت اشاره کرد، قابل تأمل است که در تمامی تحقیقات اشاره بر روابط مثبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی داشته‌اند و از بین جریانات مختلف

سرمایه گذاری خارجی، سرمایه گذاری مستقیم خارجی نقش اثر گذارترین متغیر بر رشد اقتصادی کشورها در صحنه اقتصادی بازی می کند و به لحاظ ماهیت و انگیزه های ایجاد کننده آن از افق روشن تر و باثبات تری جهت استفاده از برنامه ریزی های اقتصادی که هدف رشد را مدنظر دارند برخوردار است. سیدصفدر حسینی (۱۳۸۵) با بررسی «تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی ایران» نشان داد که سرمایه گذاری مستقیم خارجی اثر مثبتی بر رشد اقتصادی دارد و سرمایه انسانی اثر آن را تقویت می کند. کریم آذربایجانی (۱۳۸۸) نیز نشان داد که سرمایه گذاری خارجی تنها در کوتاه مدت بر رشد اثر می گذارد که این اثر هم منفی است.

محمد رضا فرزین، یکتا اشرفی (۱۳۹۱) در بررسی اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی (تلفیق روش های سیستم دینامیک و اقتصاد سنجی) به این نتیجه دست یافتند که سرمایه گذاری مستقیم خارجی رابطه مثبت و معناداری با رشد اقتصادی دارد.

ازمان - ساینی و هوک لاو و حلیم احمد (۲۰۱۰) در تحقیق خود با عنوان «سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی: شواهد جدید در رابطه بانقش بازارهای مالی، مدل رگرسیون استوانه ای به این نتیجه رسیدند که سرمایه گذاری مستقیم خارجی تأثیر مثبت بر رشد اقتصادی دارد. در نهایت مطالعاتی که به بررسی تأثیر متغیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی به همراه متغیر دیگری بر رشد اقتصادی می پردازد.

ماتیاس بوس و خوزه لویس گرویزارد^۱ در مطالعاتی که در دونوبت انجام دادند به این نتیجه رسیدند، که مقررات بیش از اندازه در کشورهای با مقررات بالا، رشد اقتصادی ناشی از سرمایه گذاری مستقیم خارجی (fdi) را محدود می کند. این مطالعه نشان داد که نتایج بر اساس مدل های اقتصادسنجی مختلفی که استفاده می شود، متفاوت است.

موسی احمد (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «آیاسریز جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی روی رشد اقتصادی مالزی مؤثر است؟ به این نتیجه رسید که جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی و نهاده های استفاده شده دارای اثر منفی بر بهره وری کل عوامل تولید هستند. در تحقیق الیگو کیل و همکاران (۲۰۱۱) تحت عنوان «رشد و سرمایه گذاری مستقیم خارجی و ورودی: نقش محیط نهادی و اقتصادی کلان» در کشورهای در حال توسعه با روش (OLS، GMM) نشان دادند، که تفاوت های در رابطه با هر دو روش تخمین یعنی سیستم GMM در مقابل روش OLS به دست آمد. روش های تخمین وسط توسعه کشورها همچنین، اهمیت کنترل ظرفیت های محلی مرتبط با محیط نهادی و اقتصاد کلان را آشکار نمودند. بنابراین، دولت های کشورهای میزبان باید مجموعه ای

از سیاست‌ها را توسعه دهند که نه تنها بر افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وارد شده توجه داشته باشند بلکه چارچوب اقتصادی و سیاسی آن‌ها را نیز توسعه دهد.

سید عبدالحمید جلایی و میناصباغ پور فرد (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی از مسیر بازارهای مالی» نتیجه گرفتند که توسعه بازارهای مالی موجب افزایش و ثبات اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران خواهد شد.

روش تحقیق:

۱: متدولوژی تحقیق (مدل داده‌های تابلویی)

داده‌های ترکیبی، مجموعه‌ای از داده‌ها است که شامل چند مقطع و یک دوره زمانی است. مقطع می‌تواند بیانگر افراد، گروه‌ها، بنگاه‌ها، کشورها و... باشد. در حالت کلی مقطع‌ها را با N نشان می‌دهیم. دوره زمانی نیز می‌تواند روز، هفته، ماه، سال و... باشد. طول دوره زمانی را برابر با T در نظر می‌گیریم. داده‌های ترکیبی به دلیل آنکه هم تغییرات زمانی و هم تغییرات درون هر مقطع را منعکس می‌کند، می‌تواند اطلاعات بیش تری را منعکس نماید. بسیاری از نکاتی که در تحلیل سری‌های زمانی، نادیده گرفته می‌شود یا غیر قابل مشاهده هستند، در تحلیل داده‌های ترکیبی روشن می‌شوند به ویژه ناهمگنی که غالباً در سری‌های زمانی از آن‌ها چشم‌پوشی می‌شود و اصطلاحاً غیر قابل مشاهده هستند. در تحلیل داده‌های ترکیبی امکان بررسی آن‌ها فراهم می‌شود. صورت کلی مدل داده‌های تابلویی به صورت زیر می‌باشد:

$$y_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 x_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در آن $i=1, 2, 3, \dots, n$ نشان دهنده واحدهای مقطعی (مثلاً کشورها) و $t=1, 2, \dots, n$ زمان اشاره دارد. $y_{i,t}$ متغیر وابسته برای i مین واحد مقطعی در سال t و $x_{i,t}$ نیز متغیر مستقل غیر تصادفی برای i مین واحد مقطعی در سال t و جزء اخلال الگومی باشد.

۲- مدل مورد استفاده در این تحقیق

در این بخش با توجه به مبانی نظری و بحث‌های پیشین به ارایه و معرفی الگوی اقتصادی برای بررسی تأثیر فضای کسب و کار و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب در بازه زمانی ۲۰۱۱-۲۰۰۰ بر اساس داده‌های اطلاعاتی بنیاد هریتج و نیز گزارش‌های بانک جهانی و Doing Business خواهیم پرداخت. مدل مورد نظر در این پژوهش به صورت زیر است.

$$Y_{i,t} = \beta_1 + \beta_2 \log FD I_{i,t} + \beta_3 EDB_{i,t} + \beta_4 \log In v_{i,t} + \beta_5 HC_{i,t} + \beta_6 \xi_{i,t} + v_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

در الگوی بالا Xi برداری از متغیرهای کنترل و Ei جمله خطای می باشد. در جدول زیر متغیرهای بکار رفته در مدل با منبع انتشار آن هایمان شده است.

نام متغیر	تعریف	منبع انتشار
$Y_{i,t}LOG$	تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری (دلار آمریکا)	بانک جهانی (۲۰۱۱) WDI
$F_{dii,t}LOG$	خالص سرمایه گذاری خارجی	بانک جهانی (۲۰۱۱) WDI
$E_{DBi,t}$	میانگین ۱۰ شاخص مجزا با اوزان یکسان با استفاده از گزارش های Doing Business	Doing Business، بنیاد هریتیج (wdi)
$INV_{i,t}LOG$	سرمایه گذاری ثابت سالانه به صورت درصدی از (GNP)	بانک جهانی (۲۰۱۱) WDI
HC	متوسط سال های تحصیل افراد ۱۵ سال به بالا، منبع داده ها (باروولی ۲۰۱۰)	بانک جهانی (۲۰۱۲) WDI
G	رشد سالانه جمعیت	بانک جهانی (۲۰۱۲) WDI
OU	کیفیت قوانین	کافمن همکاران
IN	تورم بر اساس شاخص قیمت مصرف کننده	بانک جهانی (۲۰۱۲) WDI
CPI	بیانگر فساد میان بخش دولتی و خصوصی، میزان رشوه	بنیاد هریتیج ^۲
GOVEX	هزینه مصرفی نهایی دولت بیانگر اندازه دولت، به صورت درصدی از GDP	بانک جهانی (۲۰۱۲) WDI
ficl	این شاخص معیاری برای امنیت شبکه بانکی بدون وجود کنترل های دولتی است	بنیاد هریتیج

1- www.worldbank.org/wbi/governance

2- Heritage foundation index

بر آورد الگوی فوق به صورت تحلیلی - استنباطی است پس از حصول اطمینان از بر آورد مدل به صورت داده های تابلویی، مهم ترین سوال قابل طرح این است که اثرات مقطعی به صورت اثرات ثابت هستند یا تصادفی؟ یکی از رایج ترین آزمون ها برای پاسخ سوال فوق آزمون هاسمن دارای آماره خبی دو است، که فرضیه صفر آن دال بر تأیید وجود اثرات تصادفی در مدل است. با توجه به نتایج آزمون هاسمن، فرضیه صفر مبنی بر وجود اثرات تصادفی در سطح خطای کم تر از یک درصد الگوی شماره (۲) قابل رد شدن است و لازم است مدل با اثرات ثابت تخمین زده شود. امداد دوالگوی

شماره (۱) و (۳) اثرات تصادفی تأیید می شود. نتایج تخمین مدل در جدول زیر ارائه شده است.

متغیرها	الگوی ۳:			الگوی ۲:			الگوی ۱:		
	ضریب	t آماره	p-value	ضریب	t آماره	p-value	ضریب	t آماره	p-value
عرض از مبدا	۱۷,۱	۲۸,۱	۰,۰۰۰	۲۰	۳۱,۵	۰,۰۰	۱۷,۱	۲۱,۲	۰,۰۰۰
Fdii,tLOG	۰,۱۹	۶,۰۸	۰,۰۰	۰,۱۱	۴,۶	۰,۰۰	۰,۲	۷,۲	۰,۰۰۰
EDBi,t	۰,۰۱	۴,۰۵	۰,۰۰	-	-	-	۰,۰۱	۴,۸	۰,۰۰۰
INVi,t	۱,۱۳	۴,۲	۰,۰۰	۰,۰۴	۷,۴	۰,۰۰	-	-	-
HC	۰,۶۶	۴,۲	۰,۰۰	۰,۸۸	۴,۷	۰,۰۰	۰,۴۱	۲,۷	۰,۰۰۸
G	-	-	-	-	-	-	۰,۰۶	۵,۲	۰,۰۰۰
CPI	-	-	-	۰,۱۵	۲,۲	۰,۰۲۶	-	-	-
IN	-	-	-	-	-	-	-۰,۰۷	-	-
OU	-	-	-	۰,۰۲	۴,۹	۰,۰۰	-	-	-
GOVEX	-	-	-	-۰,۰۳	-۲,۷	۰,۰۰۶	-	-	-
ficl	-	-	-	-	-	-	۰,۰۲	۴,۷	-
R ²	۰,۵۸	-	-	۰,۹۸	-	-	۰,۵۸	-	-
F	۲۴۶	-	-	۱۴۷,۵	-	-	۱۲۸,۶	-	-
هاسمن	۱,۶	-	-	۱۵,۹	-	-	۴,۵	-	-

تحلیل نتایج:

باتوجه به نتایج حاصل از برآورد مدل، تأثیر سهولت و آزادی فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی مثبت است و هرچه این قوانین سخت گیرانه تر باشد و فضای کسب و کار با پیچ و خم های قانونی بیش تری روبه رو باشد تأثیر مخرب تری بر رشد اقتصادی می گذارد. همچنین سرمایه گذاری مستقیم خارجی همانند بیش تر مطالعات دیگری که در این زمینه صورت گرفته اثر مثبتی بر رشد اقتصادی دارد. ضریب مثبت و معنادار این متغیر در مدل نشان می دهد که FDI یک روش مهم و مناسب برای افزایش ارتقاء رشد و توسعه اقتصادی است.

ضریب مربوط به دو متغیر سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی مثبت و معنادار بوده و بر اساس بررسی های پیشین بیانگر این است که هرچه یک کشور از سطح سرمایه گذاری بالا و نیروی کار سالم تر و توانمندتر برخوردار باشد رشد اقتصادی بالاتری را تجربه خواهد کرد. شاخص فساد نیز ضریب مثبت و معناداری دارد و بیانگر این است که هرچه درجه آزادی از فساد بیش تر باشد رشد اقتصادی بالاتر است شاخص مورد استفاده «شاخص آزادی از فساد» بنیاد هریتیج نمره آن بین ۰-۱۰۰ نمره بالاتر به معنی فساد کم تر و نمره پایین بیانگر فساد بیش تر است، وجود فساد در ساختار بخش عمومی باعث می شود تا فرآیند انتقال و تبدیل سرمایه عمومی به کالاها و خدمات عمومی مولد که در تابع تولید به عنوان نهاده وارد می شود با انحراف روبرو شود.

در مورد شاخص تورم مباحث تئوریک و تجربی فراوان و متفاوتی وجود دارد و نمی توان به یک نتیجه قطعی در این زمینه دست یافت اما در اکثر مطالعات این نتیجه حاصل شده است که تورم در سطوح بالا اثرات منفی و پایداری بر رشد اقتصادی دارد. کیفیت قوانین تأثیر مثبت و معناداری بر رشد اقتصادی دارد، بیانگر کیفیت حکمرانی در یک کشور است هر چه در یک کشور دولت پاسخگو تر، کارآمدتر و ثبات سیاسی بیش تری وجود داشته باشد رشد اقتصادی بیش تر است.

مخارج و هزینه های دولت بر رشد اقتصادی تأثیر منفی دارد که با نتایج مطالعات بارو (۱۹۹۱) مطابقت دارد، افزایش این متغیر بیانگر فعالیت ها و سیاست های نامطلوب و رانت جوینانه است که بر رشد اقتصادی تأثیر منفی می گذارد. ضریب متغیر آزادی بازارهای مالی مثبت و معنادار می باشد، که نشان می دهد سیستم مالی کارآمد موانع تامین مالی داخلی و خارجی را کاهش داده و با تسهیل دسترسی واحدهای صنعتی و تولیدی به سرمایه خارجی، زمینه گسترش سرمایه گذاری و رشد اقتصادی بیش تر فراهم می آورد. ضریب رشد جمعیت نیز تأثیر مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی دارد که با نتایج بیش تر مطالعات پیشین در این زمینه مطابقت دارد.

نتیجه گیری:

باتوجه به تأثیر مثبت سرمایه گذاری بر رشد اقتصادی و مشکل کمبود منابع در اکثر کشورهای در حال توسعه سرمایه گذاری مستقیم خارجی می تواند به عنوان مکملی برای نهادهای مالی داخلی باشد و ابزاری که برای رسیدن به هدف رشد اقتصادی مطرح است، همچنین سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دلیل مزیت های متعدد از جمله انتقال تکنولوژی، دانش روز، ایجاد اشتغال و... از مطلوبیت زیادی برخوردار است. اما برای جذب سرمایه گذاری خارجی باید شرایط ورود سرمایه به کشور مهیا باشد، عوامل زیادی به عنوان مانع جذب سرمایه معرفی شده اند از جمله آن می توان به فضای کسب و کار اشاره کرد و در میان سایر اشکال سرمایه، سرمایه گذاری مستقیم خارجی با پیوستن به اقتصاد جهانی می تواند عامل مهم و تأثیر گذاری بر رشد و توسعه اقتصادی باشد، کشورهای مورد مطالعه از جمله ایران می تواند با بهبود فضای کسب و کار و جذب سرمایه خارجی بر متغیرهای کلیدی اشتغال و توسعه تأثیر قابل توجهی داشته باشد. تأثیر مثبت سهولت و آزادی قوانین فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی و رتبه پایین کشورهای مورد مطالعه از جمله ایران در شاخص های فضای کسب و کار در رتبه بندی سالانه بانک جهانی لازم است ایران، در قوانین مؤثر بر فضای کسب و کار تجدید نظر نمایند. همانطور که در مقدمه پژوهش هم بیان شده این تجدید نظر در قوانین باید تأثیر مشخص و مثبتی بر هزینه و زمان سرمایه گذاران در جهت ایجاد کسب و کار جدید به وجود آورد. در مورد

اینکه تغییرات باید در چه مواردی صورت پذیرد نمی توان به صورت کلی نظر داد، بلکه هر کشوری با توجه به شرایط خاص آن کشور نیاز به اصلاح قوانین دارد. در این میان بانک جهانی هر ساله طی گزارشی از وضعیت فضای کسب و کار کشورهای جهان، ضمن معرفی کشورهای پیشرو و موفق در اصلاح قوانین، راه کارهایی را نیز جهت سرعت بخشیدن به اصلاحات قوانین در کشورهای جهان ارائه می کند. کشورها می توانند با استفاده از تجربه کشورهای پیشرو در این زمینه و توجه به پیشنهادات بانک جهانی و همچنین کمک گرفتن از متخصصان این مؤسسه به تسریع در اصلاح قوانین کشور بپردازند، تاراه را برای سرمایه گذاری (داخلی و خارجی) هموار سازند.

در اینجا به برخی پیشنهادات بانک جهانی در مورد اصلاح قوانین اشاره می شود.

- ۱- کاهش زمان برای انجام مراحل مختلف و کاهش هزینه به حداقل ممکن
- ۲- ترکیب و ساده سازی قوانین بر اساس شرایط روز و استفاده از تکنولوژی روز
- ۳- در مورد ثبت شرکت با حذف مراحل اضافی و استفاده از ثبت اینترنتی باعث سرعت بخشیدن به این مرحله شود

۴- در بحث اشتغال نیز به افزایش سن بازنشستگی در کشورهای با جمعیت سالمند بالا و یکسان سازی سن بازنشستگی زنان و مردان، پرداخت حق سنوات به بیمه بیکاری و ایجاد انعطاف پذیری بیش تر در قوانین کاری می توان اشاره کرد

۵- در بحث دریافت اعتبارات بانکی نیز می توان به آسان سازی استفاده از وثیقه ها برای دریافت اعتبارات اشاره کرد

۶- در بخش مالیات نیز می توان با تجمیع مالیات، کاهش معافیت ها و امتیاز ویژه برای برخی شرکت ها و همچنین در کشورهای در حال توسعه با کاهش نرخ مالیات به گسترش پایه مالیات کمک کرد

۷- نهایتاً بخش تجارت خارجی نیاز به اصلاح قوانین گمرکی در برخی کشورها لازم به نظر می رسد. در این بخش با بهبود زیر ساخت های جاده ای و بنادر می توان به سرعت بخشیدن عملیات گمرکی کمک نمود

منابع:

- احمدی دهنوی، علی محمد، جلال و امین حق نژاد (۱۳۹۰). «رشد اقتصادی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه» (پانل دیتا، پژوهشنامه اقتصادی سال ۱۱، شماره دوم).
ذولقدر، مالک (۱۳۸۸). «مبانی نظری سرمایه گذاری مستقیم خارجی»، فصلنامه سیاست، دوره

- هادی زنور، بهروز پروانه کمالی (۱۳۸۸). اثر FDI بر رشد اقتصادی کشورهای میزبان منتخب. فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران، شماره ۳۹، سال ۱۳، صص ۱۱۶-۱۱۳
- آذربایجان، کریم و شهیدی، آمنه (۱۳۸۸). بررسی ارتباط بین سرمایه گذاری مستقیم خارجی، تجارت و رشد در چارچوب الگوی خود توضیح با وقفه های گسترده. فصلنامه پژوهش های اقتصادی، سال ۹، شماره ۳۳، صص ۱-۱۷
- جلایی، سید عبدالحمید و صباغ پور فرد، مینا (۱۳۸۸). بررسی اثر سرمایه گذاری خارجی بر رشد اقتصادی ایران از مسیر بازارهای مالی، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، سال ۹، شماره ۳۳، صص ۱۸۸-۱۷۱
- حسینی، سید صفدر و مولایی، مرتضی (۱۳۸۵). تاثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی در ایران، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، سال ۶، شماره ۳۱، صص ۸۰-۵۷.
- احمدی، سید وحید (۱۳۸۷). بررسی مقایسه ای شاخص های فضای کسب و کار در ایران و جهان. فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، شماره ۳۰.
- معتقد، صابر (۱۳۹۱). نگاهی به گزارش سال ۲۰۱۲ بانک جهانی از دیدگاه فضای کسب و کار و شاخص بازرگانی فرامرزی برای اقتصاد ایران. فصلنامه، سیاسی اقتصادی، شماره ۲۸۷.
- فرزین، محمدرضا، اشرفی یکتا، فهیمی فر، فاطمه (۱۳۹۱). بررسی اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی (تلفیق روش های سیستم دینامیک و اقتصاد سنجی)، فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، سال بیستم، شماره ۶۱، صص ۶۲-۲۹.
- Azman-Saini W.N.W. Hook law s. & A Halim Ahmad (2010) «FDI and Economic Growth: New Evidence on the role of Financial Markets» 213; Access: <http://www.sciencedirect.Com>.
- Alfaro; I; Kalemli-ozcan, s. & v. volosovych (2008), why doesn't capital flow from rich to poor countries? An empirical investigation.» Review of economic and statistics vole .90, no, 2. pp.347-368.
- Borenzten, E; De Gregorio g, & g.w. lee (1998) «How dose foreign direct investment affect economic Growth, journal of international economic, vol. 45. pp. 115-135.
- Blomstrom, M, lipsey, R. & M, Zegan (1994) «what explains developing country growth? P.P.243-259
- Doytch N & M. Uctum (2011), Dose the world wide s shift of FDI from

manufacturing to services accelerate Economic growth? A GMM Estimation study. *Journal of international money and finance*.vol.30.pp 410-427
Access: [http; /www.sciencedirect ,com](http://www.sciencedirect.com)

Borensnte in, E, J.Degregori, and g.Lee. (1998). How does foreign direct investment affect Economic growth. *Journal of international Economics*, 45.

Busse, Matthias and Guseluisgroizard (2005), FDI, Regulation and growth, An empirical analysis.

Cretan g., Caleiro, A, (2009). Economic Freedom and foreign direct investment: How different are the MENA countries from the EU? *Universidad de Evora department De economic Document De Trabalho*.